

Ситни прилози

СУЂЕЊЕ ПО ДУШАНОВУ ЗАКОНИКУ У XVII ВИЈЕКУ У ПЕРАСТУ (Пригодом 600-годишњице Душанова законика)

Ове године, на дан 21 маја, навршило се шест стотина година, да је на државном сабору у Скопљу проглашен чувени „Законик благовјерног цара Стефана”, обично познат под називом: Душанов Законик, најважнији и најзначајнији правни и иначе културни споменик државе Немањића. Овај је Законик са својим допунама из г. 1354 био протегнут на цијелу територију Душанове државе, гдје се је дуго задржао у пракси и након пропасти појединих државица и области, које су се налазиле у негдашњем Душанову царству и касније дошле под туђинску власт.

Ја ћу се овдје у кратко осврнути на оно, што је до сада познато о примјени Душанова Законика у Паштровићима и Грбљу, на територији негдашње Боке Которске, а затим ћу прећи на Пераст.

Паштровићи су се, да не би потпанули под турску власт, добровољно потчинили Млечима г. 1423. Млечићи су им дали широке повластице, од којих су најглавније: да бирају себи кнеза и да имају свој суд по својим старим обичајима и законима. Ту своју аутономију они су уживали све до год. 1807. За Паштровиће каже проф. Соловјев, да нијесу имали свој статут, већ само поједине привилегије од Млетака. А нијесу имали ни потребе за засебним статутом, јер су од давнина чували традицију законодавства цара Душана. Његове су законе преписивали, скраћивали и прилагођавали их својим приликама и потребама. Сачувала су нам се до данас два рукописа Душанова законодавства из Паштровића и то један у Загребу, а други у Богишићевој библиотеци у Цавтату.¹⁾

Осим Паштровића и у Грбљу се очувала за дуго времена традиција Душанова законодавства. Канцелар Грбљанске жупе, која је уживала аутономију до год. 1848, када је потпала у управним и судским пословима под Котор, Антоније Батута, преписао је негдје при крају XVIII вијека све млетачке дукале од год. 1647—1767 са српским преводом у једну књигу, која се називала „Књига основних закона грбљанских”. У ту књигу уврстио је Батута цијело Душаново законодавство у његовој каснијој преради, из чега јасно слиједи, да је Грбаль још при крају XVIII вијека признавао ауторитет Душанова за-

¹⁾ Др. Александар Соловјев, Паштровске исправе XVI—XVIII века (Споменик Срп. Академије LXXXIV, г. 1936) стр. 3

конодавства. И ова књига се налази у Богшишевој библиотеци у Цавтату.²⁾

Да бих употпунио предње наводе проф. Соловјева о примјени Душанова законодавства на нашем Јужном Приморју, изнијећу овдје један до сада необјављени акт, из којег произилази, да се још прве четврти XVII вијека судило по Душанову Законику и у Перасту, далеко познатом градићу по храбрости и јунаштву његових житеља и по сјајним поморским подвизима и дјелима његових врских помораца, којима се још и данас поноси. То је „Проглас против псовке“ (*Proclama contra la biestima*), који у преводу гласи:

Хвала (нека је) Богу, дне 25 августа 1624 у Перасту Господин Христофор (Крсто) Ивечић са својом узвишеном општином и вијећем, хтијући спријечити многе нереде у свом мјесту Перасту, нарочито увредљиве и погрдне ријечи, које многи изговарају против чисти и добра гласа својих ближњих на општу саблазан читавог овог мјеста — да би ови ружиоци били у будуће кажњени и да би се обузда њихов кужни и безочни језик — (одређује), да она страна, која врријећа, која год и којег год положаја била, а која би увриједила човека или жену погрдним ријечима као: јарац, коза, блудница или другим сличним непристојним ријечима, ако би се догодило, да буде убијена од оклеветаног, или увријеђеног — нека буде убијена без казне (за убицу). А ако би онај, који би кога увриједио, остао неповријеђен и ако би се доказало са два свједока, да је увриједио својег ближњег горепоменутих непристојним ријечима, нека га наше вијеће осуди по законима краља Стефана (*secondo le leggi del re Stefano*) тјелесном казном као да је убио увријеђенога. И ова одлука би прихваћена и потврђена са свим гласовима.

Овај акт се налази увезан са разним другим актима старог перашког општинског архива у VII свесци под италијанским насловом „*Processi cause civili*“ ... итд., која није пагинирана.

Под ријечима „по законима краља Стефана“ без сумње се има овдје разумјети Душанов Законик. Овај проглас на италијанском језику је, врло вјероватно, превод прогласа издатог на нашем језику, у којему ће бити биле ријечи „цара Стефана“, мјесто „краља Стефана“, како стоји у италијанском преводу, који је остао као докуменат *pro foro interno* у општинској канцеларији. Познато је, да народ у Перасту у оно доба или уопште није разумијевао, или је недовољно разумијевао, италијански језик осим учених појединаца, те су му се разне наредбе и прогласи морали саопштавати на његову матерњем језику³⁾. Мало је вјероватно, да се ово односи на законе неког од владара Немањића прије Душана ако је у Перасту, са свим тим што се био врло рано подложио Млечићима, била сачувана нарочито јака усломена на краљеве Немањића (Првовјенчаног, Милутина итд.). На њих су се често позивали Пераштани у одбрани својих интереса на-

²⁾ Др. Александар Соловјев, Грљанска жупа и Грљански статут (Годишњица Николе Чушића, књига XI г. 1931) стр. 17

³⁾ и ⁴⁾ П. Буторац, Опатија св. Ђурија код Пераста.

рочито у дуготрајним распрама с Которанима око разних посједа, а особито у питању опатије св. Ђорђа на оточињу пред Перастом⁴). Негде ако допустимо за час, да се овдје и мисли на какве старије законе, што је, како је горе речено, врло мало вјероватно, то би могли само бити они закони из старијег доба, који су били извори Душанове кодификације, те су ушли у Законик, па се имају сматрати као његов саставни дио.⁵)

Обично је Душанов Законик у својим млађим рецензијама из XV вијека био познат под називом „Закон цара Стефана”. Тако и депот Ђурађ потврђује год. 1445 Дубровчанима уговор „по закону цара Стефана”⁶). То је канцелар перашке општине у нашем случају превео на италијански „по законима краља Стефана”, а знамо пак да је било случајева, да се цар Душан на Западу називао само краљем што је и перашком канцелару могло бити познато⁷). Вјероватно је и у Перасту постојао неки кодекс Душанова законодавства „млађе рецензије” као у Паштровићима и у Грбљу, за коју Соловјев каже, да је ради неких локалних израза, које у истој налазимо, можемо назвати „приморском”.

Сасвим умјесно примјећује Соловјев, да би о важности Душанова законодавства на Приморју заслуживало написати посебну студију, али прије него би се приступило том раду, требало би прегледати многобројне јавне и приватне архиве у Боки, од којих многе у овом погледу није до сада ниједан научник проучио.

Свакако карактеристичан је овај „Проглас” за друштвене прилике у Перасту који је био принуђен да изда ондашњи перашки капетан (претсједник општине) Ивељић са својим општинским одборницима и то након сама два мјесеца иза велике несреће, која је била снашла Пераст. Дне 22 јуна 1624 бјеху наиме навалили афрички гусари са 16 галија на Пераст и опљачкали перашке цркве и куће и одвели у робље већи дио становништва. Многи имућни Пераштани бјеху јако осиромашени, јер су морали платити велике своте, да би откупили чланове својих породица из турског ропства. Ипак многи остадоше и даље у ропству, а нарочито женскиње, које су у турским харемима прешле у ислам.

П. Д. Шеровић

ЧУВЕНО СТАКЛО ИЗ ДУКЉЕ

На тлу старог илирског насеља града Доклеје развио се значајни римски муниципални град. Дукља, као важни политички и економски центар, била је предмет и жртва похлепности освајачких народа и најезде варвара. Она је претрпјела многе и тешке ударце, многа пу-

⁵) Јуричек—Радонић, Историја Срба, II стр. 27 и III стр. 143

⁶) Др. Александар Соловјев, Предавања из историје словенских права (штампано као рукопис). Београд 1939 стр. 163 и 164.

⁷) Јуричек—Радонић, о. с. I стр. 302

⁸) П. Буторац, Госпа од Шкрпјела, Сарајево 1928, стр. 47